

Maandag 3 december 1917 – enige editie

Het witboek.

Toen onze regering het voornemen had te kennen gegeven, de briefwisseling met de Britse en de Duitse regering over de doorvoer van zand en grint en van metalen door ons land in een witboek te verzamelen, en, overeenkomstig het gebruik, voor dit plan om de goedkeuring der vreemde regeringen had verzocht, kwam er uit Engeland een bericht, dat de Engelse regering tegen de publicatie geen bezwaar maakte, mits dan ook alle gewisselde stukken in de verzameling werden opgenomen. Van zijn kant heeft Engeland kort daarop een witboek het licht doen zien, waarin maar zeer enkele stukken, alle uit het laatste stadium van het geschil daterend, waren afgedrukt. Van Engels standpunt beschouwd kan men dit laatste beter begrijpen, dan de voorwaarde, waarvan wij zoeven melding maakten.

In de volledige publicatie van onze regering slaat Engeland immers geen schitterend figuur. Terwijl Nederland zich op grond van de tevoren uitgestippelde volkenrechtelijke regels een vaste gedragslijn had uitgebakend, die niet eerst bij de zand- en grint-aangelegenheid haar aanvang heeft, doch reeds sedert het begin van de oorlog als leidraad genomen is en tot de huidige dag nauwgezet is gevolgd – blijkt, dat dit bij Engeland geenszins het geval is geweest. Het heeft er zelfs van, alsof de eisen, en de volkenrechtelijke stellingen waarop die gebaseerd worden, voortdurend wisselen met de omstandigheden. Het eerste Engelse stuk dateert van 21 april 1916, en handelt over het vervoer van zand en grint naar Gent. Nu is het merkwaardige van dit stuk, dat daarin tegen het vervoer van de materialen volstrekt geen bezwaar wordt gemaakt. Dat stuk neemt zelfs indirect de rechtmatigheid van het vervoer aan. Maar de Engelse regering had vernomen – een onjuiste inlichting overigens,

doch dit kan nu hier terzijde worden gelaten – dat onder de zand- en grintladingen soms munitie en kanonnen verborgen waren geweest. De Engelse regering verzoekt nu niet meer, dan dat degelijke voorzorgen zullen worden genomen, opdat op die wijze geen oorlogsmunitie naar België zou worden vervoerd. Ten aanzien van het metaalvervoer uit België naar Duitsland iets dergelijks. Op 23 april 1916 maakte de Engelse regering er onze regering opmerkzaam op, dat er in België schepen zijn gerekwireerd, en ze verzoekt nu dat deze gerekwireerde schepen niet door ons land zullen worden gelaten.

In beide gevallen dus tegen de doorvoer zelf geen bedenking. Eerst op 12 mei wordt de eis gesteld, dat geen zand en grint voor oorlogsdoeleinden zou worden doorgevoerd. Onze regering had daartegen reeds maatregelen genomen, en de Engelse regering schikt zich naar dat standpunt. Ze twijfelt slechts, of de gestelde regels zullen worden opgevolgd, onder verzekering, dat aan de goede trouw van onze regering niet wordt getwijfeld. Dat is ook de positie nog op 17 juni 1916, toen de Engelse gezant aan onze regering de vraag stelde, of de certificaten, dat de materialen voor burgerlijk gebruik bestemd waren alle doorvoeren dekten. Ook hier dus tegen het vervoer met bestemming voor niet militaire werken nog geen bezwaar. Sterker: de Engelse regering sluit zich blijkbaar bij het ten aanzien van zand en grintvervoer gevolgde gebruik zozeer aan, dat ze bij brief van de Engelse gezant van 24 juni verzoekt het systeem van certificaten ook ten opzichte van het vervoer uit België over ons land naar Duitsland van metalen enz. te volgen. Ook op 10 september is dat nog het Engelse standpunt. De Engelse regering acht het de plicht van de Nederlandse regering, zich de zekerheid te verschaffen, dat de doorgevoerde materialen niet zullen dienen voor oorlogsgebruik.

Altijd dus tegen de uitvoer zelf van de materialen geen bezwaar, al is er dan nu ook van Engelse zijde de reserve bijgekomen, die onze regering reeds veel vroeger – immers van de aanvang af, toen de

omvang van het vervoer aandacht begon te trekken – had gesteld: dat het materiaal niet voor oorlogswerken zou worden gebezigd.

Op 22 oktober 1916 komt dan de grote draai. Van dat ogenblik af heet alle vervoer over ons land bevoordeling van de vijand van Engeland, omdat deze daardoor zijn spoorwegen minder behoeft te belasten, en geleidelijk aan wordt nu de Engelse theorie omtrent doorvoer en vervoer uitgebreid, zodat we in een brief van 17 maart 1917 lezen, dat een zogenaamd vreedzaam doel niet in aanmerking mag worden genomen, en dan komt zelfs op 10 september van dat jaar de stelling te voorschijn, dat uitvoer van Nederlands zand en grint naar België, gelijk dat plaats had gehad, niet verenigbaar is met de neutrale houding van Nederland. De volkenrechtelijke beginselen, waarop de steeds verder van het oorspronkelijk standpunt der Engelse regering afdwalende verlangens worden gebaseerd, worden steeds meer vervaagd, om ten slotte te belanden bij algemene beginselen, die niet nader worden aangeduid, en door Engeland zelf nooit in de oorlog zijn in stand gehouden.

Is dus in de stellingen der Engelse regering geen lijn hoegenaamd te ontdekken, die enige vastheid geeft – die van de Nederlandse regering houden zich streng aan de opvattingen van recht, die ze van de aanvang van de oorlog af tot richtsnoer genomen heeft. Men heeft wel gezegd, dat de wijze, waarop onze regering dientengevolge de moeilijkheid van de doorvoer behandeld heeft, wat erg formalistisch geworden is. Doch wij geloven, dat de regering terecht, door niet aan gevoelsargumenten of overwegingen van welwillendheid of aan vermoedens toe te geven het rechte pad heeft behouden. Gelijk de heer Cort van der Linden in de kamer te kennen gegeven heeft, is de enige weg, om de neutraliteit te kunnen blijven handhaven, die van het recht en onverdachte eerlijkheid. Ontzinkt onze regering op een goed ogenblik bij haar handeling de rechtsbasis, of laat ze zich die ontnemen, dan geraakt ze op een hellend vlak, en

zal ze onvermijdelijk zo niet bij een "welwillende" neutraliteit, met al de gevaren daarvan, dan toch bij een "verdachte" neutraliteit belanden, en dan wordt de neutraliteit zelf een woord, zonder feitelijke ondergrond. Neutraliteit is een rechtsbegrip waarvan men de formele kant niet kan prijsgeven zonder het begrip zelf teloor te doen gaan. Er is voor een neutrale regering geen middel, om de eerlijkheid van haar neutraliteit te doen uitschijnen, dan zich af te zonderen van de belangen of wensen der oorlogvoerenden, om zich aan het recht te houden, dat geen zwevend begrip is, al zal het soms moeilijk zijn het vast te stellen en al kan er daardoor verschil van inzicht over bestaan. Gaat een neutrale regering het recht, zoals ze dat eenmaal gezien heeft, vervormen om tegemoet te komen aan de wensen van een of andere partij, dan verliest ze voorgoed het enig steunpunt, dat ze bezit tot handhaving van een eerlijke neutraliteit.

Gebonden aan haar opvatting, dat doorvoer door ons land geoorloofd is, en zelfs ten aanzien van niet-militaire voorraden niet verboden kan worden, zonder in conflict te komen met het recht, kon ze dus de doorvoer niet beletten zolang ze niet, hetzij door eigen onderzoeken – gelijk er vele zijn ingesteld – hetzij door aannemelijke bewijzen van elders, de overtuiging verkreeg, dat de materialen voor oorlogsdoeleinden worden gebruikt. De enkele gedachte, al of niet van buitenaf gesuggereerd: "het zal wel", kan voor de regering geen grondslag zijn om in te grijpen tegen hetgeen zij heeft vastgesteld als haar plicht.

De algemene houding van onze regering, waarvoor zij – het mag nog wel eens herinnerd worden – in de briefwisseling met de Engelse regering meer dan een jaar lang steun moet hebben gevonden, lijkt ons daarom onberispelijk juist. Misschien is ze één ogenblik niet formalistisch genoeg te werk gegaan: toen ze de doorvoer bij voorbaat veroorloofde van voorraden, die op rekening komen van een nog niet aangebroken jaar. We drukken ons wat voorzichtig uit,

omdat we wel voelen, dat ook hier voor het standpunt van de regering iets te zeggen valt. Van Nederlandse deskundige zijde is de regering erop opmerkzaam gemaakt, dat het een bij alle grote werken gevolgde methode is, voor het slechte jaargetijde komt, waarin de aanvoer van materialen niet of slechts in geringe mate mogelijk is en het werk grotendeels stilligt, een voorraad te maken, teneinde bij het invallen van het betere seizoen de werkzaamheden onmiddellijk weer met kracht te kunnen voortzetten. Voor ons is het nu echter een vraag, of het wijze politiek is geweest deze "methode" voorrang te geven boven hetgeen de regering zelf als recht had uitgestippeld. Hier hadden misschien de buitengewone omstandigheden wel ingeroepen kunnen worden, om de kracht van wat niet meer is, dan een gebruik, terzijde te stellen.

Overigens, voor het gehele aspect van de moeilijkheid is dit detail van weinig belang. Tegenover de doorvoer "op rekening" staat de stopzetting van de doorvoer in de eerste maanden van het jaar, en nu de Engelse eisen oneindig veel verder zijn uitgezet, zodat alle door- en uitvoer eronder worden vervat, is het belang van deze najaarsdoorvoer vrijwel weggenomen.

Al dreigt ons artikel wat lang te worden, zo mogen we toch niet besluiten zonder aanstonds heden nog één opmerking te hebben gemaakt. De stof is overigens, men zal dit begrijpen, met dit artikel nog geenszins uitgeput. Er zal nog gelegenheid zijn, het rechtstandpunt der Nederlandse regering op zich zelf te toetsen. Doch waarover we heden niet zwijgen mogen, is de houding door de Engelse regering niet eens, doch herhaaldelijk tegenover ons land aangenomen.

Kort geleden heeft de Westminster Gazette een artikel bevat, om ons te wijzen op de correcte diplomatieke manier van behandeling van zaken, die in Engeland gebruikelijk was. Terwijl nu in de briefwisseling

van Duitse zijde geen onvertogen woord voorkomt, zien wij de Engelse nota's tot viermaal toe aangedikt met zeer ondiplomatieke dreigementen. Op 17 september 1916 dreigt de Engelse gezant, dat, zo aan de wensen van Engeland niet tegemoet wordt gekomen, de Engelse regering waarschijnlijk genoodzaakt zou worden, faciliteiten te weigeren voor zekere invoeren naar Nederland. Op 2 juni wordt gedreigd, dat de concessies, gedaan ten opzichte van het aanlopen van ladingen metaal, enz. voor het Nederlandse gouvernement te Halifax, zullen worden teniet gedaan. Vervolgens wordt op 5 juni de verscheping van gouvernementsgoederen per stoomschip Noordam en Zijldijk afhankelijk gemaakt van een beslissing, dat de doorvoer van metaal uit België naar Duitsland door ons land zal worden verboden. Dan volgt op 29 september de bedreiging met stopzetting van het telegrafisch verkeer. En daarop wordt werkelijk op 1 oktober dit verkeer afgesneden – terwijl men de Nederlandse regering daarvan onkundig laat.

Dit voortdurend dreigende optreden van de Engelse regering, met tenslotte de machtsdaad, kan niet anders dan een ongunstige indruk verwekken. Dit streven, om in de moeilijkheden, die waren gerezen, het recht onder de invloed te brengen van de feitelijke machtspositie, en in het geschil wat men gemeenlijk aanduidt als "de Pruisische methode" aan te wenden, is allerminst geschikt geweest, naar ons voorkomt, om de zaak tot een oplossing te brengen. En wanneer nu de Engelse regering in een van de laatste stukken de wens uitspreekt, dat het geschil zich niet zou verscherpen, dan merkt onze regering daartegenover terecht op, dat tot de minder aangename wending, die het conflict heeft genomen, niet de Nederlandse regering, maar de Engelse door haar voor ons economische leven zo schadelijke maatregelen het initiatief heeft genomen.

Londen, 2 december. Officieel alarmbericht. Hedenochtend is ten noordoosten van Ieper een kleine operatie ten uitvoer gebracht. Er

zijn enige versterkte gebouwen en punten op de heuvelrug ten noorden van Passendale genomen. We hebben een aantal gevangenen gemaakt.

Berlijn, 2 december. Officieel middagbericht. Legergroep Rupprecht. In Vlaanderen is het overdag gematigde artillerievuur 's avonds aan weerskanten van Passendale tot de grootste hevigheid gestegen. Het hield ook 's nachts krachtig aan.

Belgisch Afrika.

Havre, 2 december. Kolonel Moulaert, vice-gouverneur-generaal van de Evenaarsprovincie in Kongo is belast met het equatoriale gebied, dat de Evenaarsprovincie, Bangoela, Loelonga, Oebangi en het Leopoldmeer omvat te organiseren.